

Фундаментални права

Земјата е веќе потписничка на повеќето од **меѓународните инструменти за човекови права**. Натамошен напредок е направен со ратификација на Третиот дополнителен протокол кон Европската конвенција за екстрадиција. Европската повелба за регионални или малцински јазици сè уште не е ратификувана. Генералното собрание на ОН ја избра земјата да биде членка на Советот за човекови права на ОН за периодот 2014-2016.

Во текот на период за кој се известува, **Европскиот суд за човекови права** (ЕСЧП) утврди дека земјата ја прекршила Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) во 6 случаи, главно во врска со правото на правично судење и еднаквост на третман, процедурални права во врска со притвор и лишување од слобода, како и на основаноста на притворот. Во истиот период се поднесени нови 407 тужби до телото за донесување одлуки.

Предлог акциски план за спроведување на пресудата во случајот *Ел Масри* беше поднесен до Комитетот на министри на Советот на Европа. Бирото за застапување на државата пред ЕСЧП изработи Акциски план за извршување на некои 50 постари пресуди против државата, главно во врска со прекумерното траење на судските постапки. Сепак, вкупно 92 пресуди за повреди сè уште не се извршени. Вработените во Бирото и понатаму обезбедуваат обуки во рамките на програмата за обуки на Академијата за судии и обвинители. Повеќе внимание треба да се посвети на заштита на процедуралните права поврзани со апсење, притвор и фер судење, во согласност со обврските на земјата според ЕКЧП. Налозите за притвор, а оттука и негово продолжување треба да бидат целосно образложени во согласност со судската практика на ЕСЧП. Новите измени и дополнувања на Кривичниот закон, кои предвидуваат хемиска кастрација за престапниците повратници осудени за сексуална злоупотреба на деца, треба да бидат придружени со соодветни заштитни мерки кои ќе гарантираат дека третманот е даден целосно врз доброволна и информирана основа, во согласност со забраната за нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Канцеларијата на Народниот правобранител продолжи да ги извршува своите функции на Национален превентивен механизам (НПМ); играјќи ја централна улога во **спречувањето на тортура и лош третман**. Иако без доволно ресурси, НПМ одржа цврст пристап кон идентификување на нечовечки или понижувачки услови во местата за притвор, а исто така ги интегрира организациите на граѓанското општество во неговата работа. Во 2013 година, НПМ изврши 32 превентивни посети и предупреди за лошите услови за притвор во голем број објекти. Сепак, има ограничено следење на дадените препораки и уште постојат понижувачки услови. Во 2013 година, имало 18 приговори поднесени до Канцеларијата на Народниот правобранител во врска со лош третман или прекумерна употреба на сила од страна на полицијата, а Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи доби 57 жалби за прекумерна употреба на сила од страна на полицијата (во споредба со 73 жалби во 2012 година). Беше поднесена кривична пријава против еден полицаец за лош третман. Останува загриженоста во врска со малиот број на завршени истраги во случаите на лош третман. Постои континуирана неказнивост во врска со активностите на безбедносните сили. Во однос на затворите, бројот на претставките на затворениците доставени до Канцеларијата на Народниот правобранител продолжува да се намалува со 247 претставки поднесени во 2013 година (278 претставки во 2012 година), иако беа потврдени 93 повреди, во споредба со 84 во 2012 година. Еден затворски службеник бил казнет за тешки телесни повреди и осуден на затвор, во случај инициран од страна на Народниот правобранител.

Во однос на **затворскиот систем**, Законот за извршување на санкциите беше изменет, за воведување на јавно-

приватно партнерство и трансформирање на затворската служба за обезбедување во ново тело (затворска полиција). Должноста за обезбедување здравствена заштита во казнено-поправните установи беше префрлена од Управата за извршување на санкции на националниот систем на здравствена заштита во согласност со препораките на Европските затворски правила.

Годишниот буџет на затворскиот систем се зголеми за 11% во 2014 година и продолжи изградбата на повеќе затвори, но сепак некои затвори добија намалени финансиски средства и покрај растечкиот број на затвореници и не беа во можност да ги покријат основните трошоци за одржување. Бројот на вработени во Управата за извршување на санкции и во неколку казнено-поправни установи се зголеми малку. Продолжуваат *ad hoc* активностите за обуки, а подготвени се и почетните и континуираните програми за затворскиот персонал. Затворскиот систем и натаму останува критично без недоволно средства и кадар. И покрај отворањето на новиот затвор во Куманово, зголемувањето на вкупната бројка на затвореници значи дека системот продолжува да страда од пренатрупаност. Во некои објекти сè уште постојат супстандардни услови, а особено загрижуваат објектите за малолетници. Потребно е поголемо користење на алтернативни санкции и нестарателски мерки пред судењето. Ограничени финансиски и човечки ресурси го отежнуваат обезбедувањето на здравствената заштита и постои итна потреба да се обезбеди соодветен пристап до психијатриски услуги за затворениците кои страдаат од тешка ментална болест. Управувачките и административните капацитети на затворите остануваат слаби. Сè уште не се воспоставени ефикасни инспекциски процедури, кои би можеле да помогнат во справувањето со постојаните прекршоци. Потребно е да се прошират овластувањата на Управата за извршување на санкциите, за да се обезбеди ефикасно управување и надзор на затворскиот систем. Допрва треба да се преземат соодветни мерки за борба против корупцијата меѓу затворскиот персонал и насилиството меѓу затворениците. Националната стратегија за затворскиот систем допрва треба да се развие. Допрва треба да се воведи служба за условна казна (пробација).

Во областа на **слободата на изразување** и медиумите, нов Закон за медиуми влезе во сила во декември 2013 година, со кој се уредуваат основните обврски, заштитата и слободите на медиумите. Широката употреба на постапките за клевета продолжува да влијае врз слободата на изразување. Откако клеветата беше декриминализирана кон крајот на 2012 година, покренати се околу 580 граѓански тужби за клевета во судовите, вклучително и против новинари, а и од политичари против други политичари, со што се испраќа негативна порака до јавноста и медиумите. Започнати се многу судски постапки, а потоа последователно прекинати, со што се зголемува загриженоста дека постапките за клевета се користат како средство за притисок. И Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета и новиот Закон за медиуми содржат занемарливи одредби за несудски средства, како што се правото на одговор или исправка. Потребно е да се развијат и поддржат алтернативни механизми за решавање на ваквите видови спорови, заради подобрување на медиумската култура. Работничките права сè уште недоволно се спроведуваат во однос на медиумите, што исто така придонесува кон континуираниот проблем на автоцензура. Што се однесува до јавното рекламирање, одредбите за транспарентност во Законот за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги, треба да се почитуваат во целост и треба да се поведе повеќе сметка за да се осигури дека јавните средства се користат заради обезбедување информации од вистински јавен интерес, наместо да се промовираат владините активности. Во декември 2013 основано е саморегулаторно тело од страна на самите медиумски актери, во форма на Совет за етика на медиумите, воден од седмочлен одбор со широка застапеност на медиумите, медиумските здруженија и јавноста, но тоа допрва треба да стане оперативно и да почне да разгледува претставки од јавноста. Истражувачкото новинарство сè уште е слабо и треба да се унапредува преку континуирана едукација и обука на новинари, вклучувајќи и запознавање со најдобрите практики од други земји. Немаше пријави на инциденти за насилство врз новинарите во периодот на известување. Медиумите во моментот играат занемарлива улога во истражување и разоткривање на корупцијата и организираниот криминал.

Во областа на **слободата на собирање и здружување**, севкупната ситуација е задоволителна. Немаше случаи на злоупотреба на законодавството или забрани за регистрации.

Слобода на мислата, совеста и религијата генерално се гарантирани со закон и се спроведуваат. Бројот на регистрирани верски субјекти останува на 31.

Во областа на **правата на жените и родовата еднаквост**, постигнат е напредок во спроведување на националниот акциски план 2013-2016 за родово рамноправност. Кадарот на Одделението за родово рамноправност во Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика е зголемен малку и зајакнат е капацитетот на локалните комисии за еднакви можности. Постои зголемување на свеста во општеството од потребата за борба и спречување на семејното насилство. Сепак, останува уште многу да се направи за да се обезбеди долгорочно влијание врз родовата еднаквост. Сеуште постојат дискриминаторски обичаи, традиции и стереотипи, а социјално-регресивните трендови во општеството се поттикнати од некои делови од медиумите, како и од страна на некои национални политики и иницијативи.

Во однос на **правата на децата**, се измени Законот за заштита на децата, меѓу другото, со воведување на стручни испити за персоналот од градинките. Се усвои Законот за правда за децата, заменувајќи го Законот за малолетничка правда и зајакнувајќи ја заштитата во согласност со меѓународните стандарди, особено во однос на третманот на децата жртви и сведоци, алтернативните санкции и бесплатната правна помош за малолетните престапници. И покрај подобрувањата во законската рамка, лошите материјални услови, недостаток на основно образование и систематска рехабилитација за малолетници лишени од слобода продолжуваат да бидат предмет на сериозна загриженост. Центрите за социјална работа кои работат со малолетните престапници, остануваат критично без недоволно кадар и средства. Иако се одржаа некои обуки за професионалци за малолетничка правда, останува да се воведат постојани програми за континуирана обука. Недоволно внимание се посветува на следење и на систематско собирање на податоци и анализа во областа на правата на децата. Сè уште се потребни понатамошни напори за подобрување на здравјето и исхраната на децата, со посебна грижа за ромските деца. Потребно е, исто така, да се направи повеќе околу подобрување на инклузијата на маргинализираните деца, особено децата со посебни потреби, во образовни и социјални системи. Деца со посебни потреби и децата од ромската заедница најмногу страдаат од стигма, дискриминација и сегрегација. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди квалификуван персонал во националните институции и соодветна инфраструктура неопходна за поддршка на процесот на инклузија.

Инклузијата на **социјално ранливи лица и/или лица со посебни потреби** не е подобрена. Речиси една третина од населението се соочува со сиромаштија. Националното координативно тело формирано за следење на спроведувањето на Конвенцијата на ОН за правата на лицата со посебни потреби не се состана во 2014 година. Во комуналните станбени единици за лица со посебни потреби, кои се дел од процесот на деинституционализација во моментот се сместени повеќе од 70 луѓе. Спроведувањето на Националната стратегија 2010-2018 за еднакви права на лицата со посебни потреби останува несоодветно.

Во областа на **политиките за анти-дискриминација**, Министерството за труд и социјална политика изврши преглед и ја потврди потребата за измена на Законот за анти-дискриминација. Професионализацијата на Комисијата за заштита од дискриминација, вклучувајќи го и воспоставувањето на нејзин технички секретаријат и префрлувањето на надлежноста на товарот на докажување беа идентификувани како најитни прашања. Комисијата прими 84 претставки во 2013 година. Таа откри наоди за дискриминација во 4 случаи врз основа на етничко потекло, политичка припадност, личен и социјален статус и припадност на маргинализирани групи. Тековниот недостаток на наоди и недостигот на кадар продолжува да ја попречува нејзината ефикасност. Работата на Комисијата при обработка на претставките треба да биде надополнета со активности за подигање на свеста во насока на спречување и заштита од дискриминација и промовирање на подобро разбирање на нејзината работа и на антидискриминаторската политика воопшто.

Во однос на **правата на лезбијки, хомосексуалци, бисексуалци, транссексуалци и интерсексуалци (ЛГБТИ)**, насилните инциденти од претходниот период на известување не се повториле. Сепак, сторителите на овие инциденти сè уште не се кривично гонети. Потребни се

континуирани напори за зголемување на свеста и почитување на различностите во општеството и намалување на нетолеранцијата пренесувана преку медиумите.

Работничките и правата на синдикално организирање генерално се почитуваат. Синдикатите пријавија тешкотии при основање во некои компании. И синдикатите и организациите на работодавачи се борат за привлекување на нови членови и зголемување на нивното влијание.

Над една четвртина од жалбите поднесени до Канцеларијата на Народниот правобранител во 2013 година (70 од 261), во врска со **правата на сопственост**, се однесуваат на постапувањата на управните органи и Управниот суд. Прекршувања на правата на сопственост беа потврдени во 109 случаи во 2013 година. 7% од надоместоците кои ги наплатува Катастарот не се во согласност со законски применливите стапки и потребна е поголема транспарентност во однос на наплатата на административни такси.

Напредокот во однос на заштитата на **заедниците** и културните права е попречен поради недоволни финансиски и човечки ресурси, како и неадекватна соработка помеѓу надлежните органи. Агенцијата за остварување на правата на заедниците застапени со помалку од 20% го зголеми нејзиниот персонал и продолжи да соработува со надлежните органи на државната управата и организации на граѓанското општество; сепак, нејзините активности и понатаму се ограничени поради недостаток на државно финансирање. Исто така, постои постојан недостаток на средства за вработените во Управата за образование на јазиците на припадниците на заедниците при Министерството за образование и наука, како и во Управата за афирмирање и унапредување на културата на заедниците при Министерството за култура. Системските мерки за обезбедување на примена на етничките, културни и јазични права на сите заедници се недоволни и остануваат главно финансирани од донатори. Спроведувањето на Стратегијата за интегрирано образование е попречена и поради ограничените средства. Продолжува поделбата по етнички линии во училиштата, како и инциденти на меѓуетничко насилство во средните училишта. Продолжија објавите на интернет кои вршат поделба на етничка основа, како и навивањата на спортски настани и демонстрации, кои понекогаш се влошуваа од неизбалансиран медиумски известувања.

Одделението за спроведување на Стратегијата за **Ромите** во рамки на Министерството за труд и социјална политика беше зајакната со нови вработувања; меѓутоа координацијата меѓу надлежните останува несоодветна. Локалните акциски планови за Ромите се попречени поради ограничени финансиски ресурси. Активните мерки на пазарот на трудот кои се однесуваат на Ромската популација се неефикасни поради административни барања кои Ромите не можат да ги исполнат. Предрасудите и дискриминацијата против Ромите продолжуваат, особено во областа на вработувањето. Во текот на минатата година, беше развиена наставна програма на ромски јазик и култура за основно образование и беа испечатени учебници, но поделбата на Ромите во училиштата продолжува, а бројот на ромски деца во специјалните училишта е несразмерно висок. Стереотипизација се случува на социјалните мрежи. Иако проектите во неколку приоритетни области се во тек, тие се главно водени од донаторски средства, бидејќи државните буџетски распределби остануваат непроменети. Во март 2014 година, на четвртиот состанок одржан по семинарот во 2011 за следење на состојбата на Ромите и Роми бегалци, се изготви сеопфатен преглед на препораките за политиката и се даде можност за поголема координација на напорите и споделувањето на информации. Оттогаш е направен мал напредок за спроведување на оперативните заклучоци од состанокот, особено во областа на легализација и обезбедување на социјални станovi. Законски измени се потребни и за решавање на прашања во врска со граѓанска регистрација и добивање на лични документи за идентификација за оние кои во минатото биле одбиени.

Дирекцијата за **заштита на лични податоци**, дополнително го зголеми бројот на извршени инспекции, од кои 60% беа спроведени во приватниот сектор и 40% во здравствениот сектор и судството. Речиси кај половина од овие инспекции се потврдени прекршоци. Бројот на жалбите

на Дирекцијата беше стабилен, 404 во 2013 година, од кои 62 % се поврзани со злоупотреба на податоци на социјални мрежи. Генерално, бројот на откриени и потврдени прекршоци беше зголемен за речиси пет пати, од 56 во 2012 година до 254 во 2013 година, како резултат на проактивниот пристап на Дирекцијата. Активностите за подигање на свеста на јавноста исто така продолжија, што резултираше со 30% пораст во посетители на веб-страницата на Дирекцијата. Бројот на контролори и службеници за заштита на податоците е зголемен и нивната обука е подобрена, но исто така четворица од персоналот си заминаа. Дирекцијата го достави својот прв извештај до Европавда за заштита на лични податоци во системот на јавното обвинителство. Законодавството за засегнатиот сектор, сè уште не е усогласено со законодавството за заштита на податоци и потребни се далеку поголеми напори за да се обезбеди дека Дирекцијата е систематски консултирана за сите нови политики и нацрт-закони. Заради целосно усогласување со *acquis* потребно е и дополнително прилагодување на законодавството за заштита на податоци.

Заклучок

Земјата веќе ги има завршено поголемиот дел од реформите и ги има воспоставено потребните правни и административни структури во оваа област. Сепак, постои ризик од влошување во некои области, вклучувајќи го судството и борбата против корупција. Потребни се дополнителни напори за заштита на независноста на судиите, за да се подобри квалитетот на правдата и да се олесни пристапот до правдата. Многу поголем фокус треба да се даде на ефикасно спроведување на постојната рамка за фундаментални права, особено во однос на финансирање, екипирање, подигнување на свеста, меѓуинституционална соработка и стратешко планирање, особено во области како што се затворите, правата на децата, анти-дискриминација, правата на ЛГБТИ и Ромите. Состојбата со слободата на изразување и понатаму е проблематична и потребни се поголеми напори за подобрување на културата на медиумите.